

lahko primerja samo s svojimi impresijami in pri tem določi zase njeno vrednost, njeno objektivnost. Zato je s stališča veljavnosti gledališka kritika najlaže dosegljiva sposobnost, ravno tako pa tudi najteže, kajti v njeni naravi preži veliko skušnjav, ki kritika zavajajo v lahkomišelnost, v površnost, včasih pa tudi v samovoljo. In hierarhija v sklopu te discipline pozna vse-mogoče stopnje od poročila in dnevne recenzije do kritik, ki pripravljajo in ustvarjajo epohe.

S filmsko kritiko je seveda drugače, zakaj tam je ponovna reprodukcija vedno mogoča. S tem pa je omogočena tudi najnazornejša konfrontacija. Nedaleč od tega ugodnega položaja je danes tudi muzikalna kritika, ki si že lahko vsaj deloma pomaga z reprodukcijскими aparati. Kljub temu da eksistirajo tudi že posnetki gledaliških uprizoritev, so reprodukcijske možnosti le-teh še vedno zelo omejene, s čimer je gledališki kritiki določen neki prostor v hierarhiji duhovnih poklicev, ki je, kakor kažejo nekateri že navedeni zgledi, lahko tudi zelo pomemben. Toda vendarle ima ta kritika omejene možnosti za resnično dognano sodbo. Ravno tako gledališka kritika nima neposredne možnosti graditi ali sodelovati pri graditvi kakšne umetniške tvorbe skoz stoletja, kakor to dela literarna kritika, ki iz stoletja v stoletje pogloblja svoje interpretacije nekaterih literarnih likov; zato pa le živo in včasih odločno sodeluje pri ustvarjanju okusa kakšne dobe ali pri odmerjenem prenašanju tega okusa na deske, ki pomenijo svet in ki tako zelo na svet učinkujejo, in še na like odrskih podob, ki so razsvetljene sence človeških bitij in usod, kar je njen prispevek k osvetitvi in poetizaciji našega življenja.

Vrba

Gregor
Strniša

I

Za Theo Ti ne boš nikoli umrla,
ker tudi vrba ne umre.
— Tu je nekoč stala vrba,
pravi kdo in gre naprej.

Ampak ob neskončni reki,
ki za njim temní, šumi,
v lastni lepi listni kletki
ista vrba še stoji.

To je živa čarovnija
zemlje, vode in neba,
da sekira, ki ubija,
nikdar nič ne pokonča.

II

Smo v začaranem kraljestvu
zveste zemlje, strogih zvezd.
— Bela hiša v belem mestu,
ne, palača do nebes.

Kjer stoji vitka palača,
je nekoč raslo drevo.
Ne, skoz stene, okna, vrata,
hrast še zmeraj sega v noč.

In zato plava palača
v noči včasih ko privid.
Vsak trd in zêlen želod hrasta
ruši, ropa beli zid.

III

Kdaj pa kdaj v deževni pomladi,
ko greš po mestu naokrog,
zaznaš bežen dotik živali,
v dlani za hip začutiš rog.

V sami senci tvoje mize
— pazi, da ne stopiš vanj —
stoji iglasto mravljišče
in za tabo skorjast strah.

Teče starodavna reka,
stara kakor hrib nad njo.
Tudi ta roka in ta kretinja
bo, ko te nič več ne bo.

IV

To je strašna čarovnija
zemlje, vode in neba.
V zimski noči kdaj iz zida
hrast komú zašepeta.

Včasih kómu sredi dneva,
ko je med drugimi ljudmi
v sobi, svetli od poletja,
veja hrasta zašumi.

Vstane, seže k čelu z roko,
 pogleda dol na ulico —
 samo ti, ki odidejo skoz okno,
 ti za zmeraj umrjejo.

V

Ta roka, prsti tega giba
 bodo, ko te več ne bo.
 Ti boš, vsa boš, ista, živa,
 tudi ko te ne bo več nekoč.

Je Trnuljčica živela?
 In če ni, vendar živi.
 Vstaja iz trnja in pepela
 kakor luna iz noči.

Ko pa sonce gori gré,
 kako bi še umrla vrba?
 Niti lista ne vzame jesen.
 Ti ne boš nikoli umrla.

Na drugi strani

I. DEL: VESOLJE

I

Onkraj rek in onkraj gozda,
 z druge strani hiš in gora,
 na drugi strani zvezd in sonca,
 a sredi našega sveta —

so reči čisto drugačne.
 Ptice stopajo po tleh.
 Sladka jezera so puščave.
 Jate trave čez nebo lete.

Gore so v noči rosne kaplje.
 Vzame jih sonce, ni jih več.
 Tudi sonce sije drugače:
 slišiš ga, vidiš ga ne.

II

Vsaka hiša je drugačna,
 kot si jo gledal dan za dnem.
 Hočeš odpreti odprta vrata,
 vrata pa pred tabo zbeže.

Smeji se ti sosednja hiša,
na desno okno škilasta.
Gor in dol žagajo stopnišča,
hiša se debelo smehlja.

Odnese te v najlepšo sobo,
te posadi na blazinjak.
Rdeč lesteneč živi pod stropom,
sope, rase ko žival.

III

Na blazinah, polnih vetra,
sredi sobe veseljak,
z zelenim srcem, njegova jetra
v temo telesa žare ko škrlat.

Sijejo škrlatna jetra,
ledvice, pljuča se blešče
skoz noč telesa ko daljna ozvezdja.
Trd, zelen želod je srce.

Veseljak se ozre v ogledalo:
zagleda tebe, ti gledaš vanj.
Iz zrcala mu ne znaš pokimati z glavo.
Pogleda stran. Ti si on sam.

IV

Sonce kliče ko kukavica,
zdaj 'od tu in zdaj od tam.
Svetilka je samo oblika,
rdeča barva je padla na tla.

Kukavica je umolknila.
Pod stropom pa v rastočo noč
koščica luči zaskovika.
Rdeča luža zleze v kot.

Bleda oblika zleze s stene,
sede v lužo, kot okostnjak.
Vešče zasvetijo ko sveče.
Ozvezdje za okni sije v mrak.

V

Ta dežela je najlepša,
 najbolj vesela dežela sveta.
 Pod to prstjo spi prva zvezda.
 Poslednja bo sijala s tega neba.

Tu so vzdignile klobuke
 gore, hiše, vse reči.
 Kjer si prej videl slepe gube,
 te gledajo jasne oči v oči.

Drevesa hodijo okrog —
 je to še drevje, so jelenje črede?
 Veseljak na oknu se smeje v noč:
 nikoli ne bo poslednje zvezde.

II. DEL: VESELJAK

I

V palcu na nogi veseljaka
 živi palček. Palec je stolp.
 Palček iz palca odkoraka,
 prihaja po telesu gor.

Po tesnih, temnih hodnikih telesa,
 skoz prostrane dvorane ga vodi pot.
 Železne vile stresa desna,
 v levi nosi meden gong.

Z železom tolče na medenino.
 Veseljak spozna strah za hip:
 kaj če se vseli v poslednjo votlino —
 ampak poslednje votline ni!

II

Sredi veselega telesa
 je celinsko morje, prepad brez dna,
 z obalo, kjer rasto plodna drevesa,
 in se vijuga in nikjer ne konča.

Ni nove obale na drugi strani.
Tisti, ki so odjadrali tja,
preveč predrzni kapitani,
se niso nikoli vrnili nazaj.

Tudi ta, znana obala ni varna.
Tu straši vse nočne čase:
glave na tenkih nogah pajka,
vojščaki z meči, zasajenimi v hraste.

III

Nad morjem sredine je svoje nebo.
S svojimi zvezdami, svojo luno.
V noči so videli morsko deklico.
Pela je in igrala na lutnjo.

En sam pirat je prišel nazaj.
V želodovi kapici je veslal do obzorja.
Sporočil je, da se morje sploh ne konča.
Da pa so mesta sredi morja.

Mesta, rastoča iz morskih valov,
hiše, svetlejšje ko mesečina,
mesta, kot ogrlica biserov,
mesta zgubljenega spomina.

IV

V debeli glavi veseljaka
pa prebiva drugi škrat.
Glava je hiša. Zaklene vrata,
gre dol po stopnicah do želoda srca.

Tam se vso noč pogovarja
z možem, ki se je vrnil sam.
Da so morska mesta bolj sijajna,
kot izgleda stari kraj.

Zjutraj se škrat vrača, odklepa,
gleda skozi čista okna oči
na deželo, ki je vseeno lepa,
da je lepše na svetu ni.

V

Ta dežela je najlepša,
 najbolj vesela dežela sveta.
 Pod to prstjo spi prva zvezda.
 Poslednja bo sijala s tega neba.

V hiši, ki je najbolj vesela,
 pa prebiva veseljak.
 Ozvezdja njegovega telesa
 sijajo v neskončni mrak.

Gleda, kako se igrajo skale.
 Morje sredine v njem valoví.
 Rad bi kdaj vsaj videl gore druge obale.
 Ampak druge obale ni.

Lojze
Kovačič

Opis neke slike

(Tekst iz romana Prišleci)

Leta 1934, ko sem zaradi hude pljučnice prebil enajst mesecev v bolnišnici, me je oče odpeljal v gorsko zdravilišče (kanton Urach). Vozila sva se s pulmanom, ki je imel same modre šipe in modre oblazinjene sedeže. Potem sva se presedla na zobato železnico, ki je šla v hrib kakor po lestvi, in izstopila na majhni postaji, okrog katere je stala ograja iz posušenih količkov. Šla sva po neki globelasti poti, nato pa čez hrib.

Prvič sem videl gore, ki so bile v Baslu tako daleč, čisto od blizu in hudo široke. Nebo je bilo skoraj tik nad nama, da bi ga lahko otipal. Nisem vedel, ali greva naravnost v azur ali se bova za prihodnjo vzpetino kar naenkrat potopila vanj. Mislil sem, da morajo ljudje, ki živijo tod, hoditi najmanj ped nad tli. Ko sem napravil kozolec in sem stal na glavi, je bilo nebo kakor prepad